



गृह मन्त्रालय

(लागू औषध नियन्त्रण शाखा)

श्री मन्त्री ज्यूको
प्रशासनिक मन्त्रालयको
रु २०७५/०६/०९

फोन नं. ०१-४२९९२२२

०१-४२९९२८४

फ्याक्स ०१-४२९९२८३

ई-मेल: drug@moha.gov.np

Website: www.drugportal.gov.np

काठमाडौं, नेपाल।

मिति: २०७५/०६/०९

संख्या:- ०७५/७६

पत्र संख्या र मिति:-

नं:- २०१

विषय : लागू औषध निषेध तथा मदिरा नियन्त्रण सम्बन्धी क्रियाकलाप कार्यान्वयन सम्बन्धमा ।

श्री संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
सिंहदरबार, काठमाडौं ।

उपरोक्त सम्बन्धमा लागू औषध तथा मदिराको सेवनका कारण व्यक्तिको स्वास्थ्य मात्र नभई परिवार, समाज र राष्ट्रलाई नै गम्भीर क्षति पुऱ्याइरहेको छ । सरकारी तथा गैर सरकारी तवरबाट यसको रोकथामका लागि विभिन्न प्रयासहरू भैरहेको भएता पनि अपेक्षित रूपमा उपलब्धि हासिल भने हुन सकेको छैन । बढ्दो सामाजिक अपराध एवं महिला हिंसा, बलात्कार समेतमा लागू औषध तथा मदिराको हानिकारक सेवन कारकको रूपमा रहेको पाइएको छ । यसको सेवनबाट व्यक्तिको पने शारीरिक, मानसिक असर साथै समग्रमा यसको आर्थिक, सामाजिक एवं सांस्कृतिक दुर्गुणको अन्त्यको लागि जनचेतना अभिवृद्धि एवं कानून कार्यान्वयन प्रभावकारी तुल्याउन एकीकृत र समन्वयात्मक प्रयास जरुरी भएको छ ।

यसै सन्दर्भमा मा. गृह मन्त्रीज्यूको उपस्थितिमा सातै प्रदेशमा आगामी हप्तामा लागू औषध निषेध तथा मदिरा नियन्त्रण सम्बन्धी राष्ट्रव्यापी विशेष अभियान संचालन गरिने कार्यक्रम तय भएको छ । सोहि अवसरमा संलग्न अवधारणा पत्र बमोजिम प्रत्येक वडामा "वडास्तरीय लागू औषध निषेध तथा मदिरा नियन्त्रण सम्बन्धी सचेतना अभियान समिति" यथाशिघ्र गठन गरी निर्धारित मिति अगावै कार्यक्रमको शुभारम्भ समेत गरी सोको जानकारी/प्रगति यस मन्त्रालयमा उपलब्ध गराउने व्यवस्थाका लागि नेपाल सरकार (मा. मन्त्रीस्तर) मिति २०७५/०६/०७ को निर्णयानुसार सादर अनुरोध छ ।

नोट : मा. मन्त्रीज्यूको उपस्थितिमा हुने कार्यक्रमको कार्यतालिका पछि प्रेषित गरिने छ ।


(गोमादेवी चेम्जोंग)
उपसचिव

०१८

स्वस्थ, सभ्य, सदाचारी र अपराधमुक्त समाज निर्माण अभियान २०७५

पृष्ठभूमि: विकास, समृद्धि र समाजिक सुधार अभियान

मुलुकको विकास र समृद्धिको यात्रामा प्रसस्त सम्भावनाहरु रहेको भए तापिन समाजमा गहिरो गरी जरा गाडेको केही मुलभूत अवरोध, विकृति, विसंगित र व्यवहारहरुका कारण राज्यले लिएको सदृच्छा र जनचाहना सजिलै पूरा गर्न सक्ने देखिदैन। समाजमा रहेका कैयन विकृति, विसंगती र कुसंस्कारहरुलाई नियन्त्रण नगरी नेपाली जनमानसले अपेक्षा गरेको विकास र समृद्धि हासिल हुन नसक्ने भएकाले स्वस्थ, सभ्य, सदाचारी र अपराधमुक्त समाज निर्माणको अभियानमा लाग्नु अपरिहार्य भएको छ ।

समाज र नागरिकको स्वास्थ्य, सदाचारिता र शान्ति तथा अमन चैनमा व्यक्तिको व्यवहार, नागरिक कर्तव्य र अगुवाहरुको भूमिका विशेष रहन्छ । स्वस्थ सभ्य सदाचारी र अपराधमुक्त समाज निर्माणको लागि व्यक्तिको शारिरिक मानसिक र मनोवैज्ञानिक पक्षहरुमा नकारात्मक असर पुऱ्याउने तत्वहरुको पहिचान जरुरी छ । यस क्रममा लागू पदार्थको दुर्व्यसन व्यक्तिको मनोसामाजिक व्यवहारलाई विकृत र अपराधतर्फ उन्मुख गराउने एक प्रमुख कारकको रूपमा रहेको पाइन्छ ।

एकातिर लाखौंको संख्यामा यूवा जनशक्ति मदिरा र लागू औषधको दलदलमा फसेर निकम्मा भइरहेको छ भने अर्को तर्फ यसका कारण आर्थिक र सामाजिक क्षतिको पूर्तिको लागि समेत राज्यले लगानी गर्नु परेको छ । सामाजिक अपराध हिंसा हत्या बलत्कार जस्ता जघन्य अपराधका घटनामा समेत लागू पदार्थको दुर्व्यसन एक प्रमुख कारकको रूपमा रहेको अवस्था छ । तसर्थ यो अवस्थामा व्यापक सुधार गर्न सकिए मात्र मुलुकको विकास र समृद्धिको अभियानले साकार रूप पाउने विश्वास गरिएको छ ।

लागू पदार्थको दुरुपयोग/ दुर्व्यसन (Substance Abuse)

मानिसमा लत सिर्जना गरी दुर्व्यसनी तुल्याउने वस्तु वा पदार्थ लागू पदार्थ हो । सामान्यतया शारीरिक र मानसिक स्वास्थ्य, चेतना र अनुभूतिलाई विकृत तुल्याउने पदार्थलाई लागू पदार्थ भनिन्छ । यस्ता पदार्थले मानिसको केन्द्रिय स्नायू प्रणालीमा प्रभाव पार्नुका साथै उसको भावना र सोचाईमा परिवर्तन ल्याउँदछ ।

World Health Organization का अनुसार लागू पदार्थ भन्नाले कुनै पनि किसिमको रासायनिक वस्तु, द्रव्य जुन स्वस्थ शरीरका लागि प्रयोग गर्न आवश्यक छैन र यसको प्रयोगले शारीरिक, मानसिक कार्य तथा बनावटमा परिवर्तन ल्याउन सक्छ भनी उल्लेख भएको पाइन्छ ।

लागू पदार्थ अन्तरगत वैध र अवैध लागू पदार्थहरू पर्दछन् । सूतिजन्य पदार्थ र मदिरा वैध पदार्थहरू हुन भने लागू औषध नियन्त्रण ऐन २०३३ बमोजिमका औषध तथा रसायनहरू अवैध पदार्थ हुन । वैध र अवैध पदार्थको दुर्व्यसन नियन्त्रण र नियमन छुट्टा छुट्टै कानून बमोजिम गरिन्छ, जलाई आपूर्ति नियन्त्रण भनेर बुझिन्छ । सेवन र कारोबारको नकारात्मक असर र प्रभावहरू मजनमानसमा प्रचार गरी यसको माग घटाउने अभियानलाई माग घटाउ अभियान भनिन्छ । नूनी नियन्त्रणमा वैध र अवैध लागू पदार्थको लागि छुट्टै व्यवस्था भए तापनि माग घटाउको दर्भमा यी दुवै पदार्थ र अन्य समाजिक विकृति विरुद्ध एकै साथ र उस्तै तरिकाहरूबाट अभियान चालन गर्न सकिन्छ ।

क) अवैध लागू औषध दुर्व्यसन

नेपालमा लागू पदार्थको उत्पादन, ओसार पसार, विक्रि वितरण, सञ्चय र सेवनलाई दण्डनीय अपराधको रूपमा परिभाषित गरिएको छ । यस अपराधको समाजमा मुख्यतय आपराधिक र सामाजिक दुईवटा आयाम रहेको पाइन्छ । दुवै आयामबाट हेर्दा यो अपराध नेपालमा एक गम्भीर समस्याको रूपमा देखा परेको छ । विगत तीन वर्षको अपराध तथ्याङ्कलाई हेर्दा देशभर दर्ता भएका कुल मुद्दा मध्ये करिब सात प्रतिशत लागू औषध अपराधमा मुद्दा दर्ता रहेको अवस्था छ । नेपालमा हुने लागू औषध अपराधमा सेतो/खैरो हेरोईन, कोकिन, गाँजा, चरेस तथा औषधी जन्य मनोद्विपक पदार्थहरू प्रमुख रहेका छन् । गाँजा तथा अफिमको अवैध उत्पादन नेपालका ग्रामिण भेगहरूमा हुने गरेको पाइन्छ भने सेतो हेरोईन पाकिस्तान, अफगानिस्तान र कोकिन दक्षिण अमेरिकन मुलुकहरूबाट नेपाललाई ट्रान्जीटको रूपमा प्रयोग गरि अन्य मुलुकहरूमा यसको अवैध कारोबार हुने गरेको देखिन्छ । त्यसै गरि नेपाल भारत विचको खुला सीमानाको फाईदा उठाउँदै औषधिजन्य लागू पदार्थ जस्तै बुप्रिनर्फिन, फेनार्गन, डाईजेपाम, ट्रामाडोल, नाईट्राभेट तथा खैरो हेरोईन समेत नेपाल भित्रिने गरेको छ जसको नेपालमा अत्याधिक दुर्व्यसन एवं कारोबार हुने गरेको छ । नेपाल प्रहरीमा रहेको पक्राउ तथा बरामदीको त्रिवर्षीय (सन् २०१५/२०१६/२०१७) तथ्याङ्क अनुसार पनि औषधिजन्य लागू पदार्थको क्रमिक रूपमा वृद्धि भईरहेको देखिन्छ ।

तालिका १ : नेपालमा लागू औषध दुर्व्यसनको अवस्था

लागू औषध दुर्व्यसनीको संख्या	वि.सं. २०६३	वि.सं. २०६९	वार्षिक बृद्धिदर	वि.सं. २०७४को अनुमान
	४६३०९	९९५३४	११.३६%	१५६००९

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको सर्वेक्षण २०६३ र २०६९ को आधारमा नेपालमा वर्षेनी ११.३६ % ले लागू औषध दुर्व्यसनीहरूको वृद्धि हुने गरेको देखिन्छ जसअनुसार हाल करिब १५६००० जना दुर्व्यसनी रहेको छ जुन कूल जनसंख्याको ०.५% हो । ती मध्ये ५७% दुर्व्यसनीहरूले सुईको माध्यमबाट र ४७% ले अन्य माध्यमबाट औषधीजन्य लागू पदार्थहरू प्रयोग गरिरहेको पाइएको छ । सुईको प्रयोग गर्ने युवा दुर्व्यसनीहरू एच.आई.भि., हेपाटाईटीस लगायतका रोगको शिकार भएका कारण पारिवारिक, आर्थिक र सामाजिक असर परिरहेको छ । देशको अमूल्य जनशक्ति युवा पिढी लागू औषध दुर्व्यसनको चपेटामा पर्न गई देशको ऊन्नती, प्रगती एवं समृद्धिमा समेत बाधा पुग्न जाने खतरा रहेको छ ।

ख) मदिरा र मदिराजन्य पदार्थ

जनस्वास्थ्य एवं शान्ति सुरक्षा र अमनचयनमा नकारात्मक असर पार्ने यथार्थका बावजुद विश्वका विभिन्न मुलुकहरूमा जस्तै नेपालमा पनि मदिराको कारोबार तथा सेवन व्यापक रूपमा हुने गरेको पाइन्छ । स्टेप्स सर्भे नेपाल, २०१३ को अनुसार नेपालमा मदिरा सेवनको दर (Prevalence) पुरुषमा २८ प्रतिशत र महिलामा ७.१ प्रतिशत रहेको देखाएको छ । मानिसको मृत्युको प्रमुख कारण र महिला हिंसा लगायतको सामाजिक अपराधको एक प्रमुख कारकको रूपमा रहेको मदिरा सेवनले समाजमा शान्ति, सुरक्षा, सुव्यवस्था, अमनचयन, नागरिकको सदाचार, स्वास्थ्य, सुविधा तथा आर्थिक पक्षमा ठूलो क्षति पुऱ्याइरहेको छ । मुलुक भित्रका केही समुदायमा रहेको परम्परागत सामाजिक सांस्कृतिक मान्यता र विश्वव्यापी रूपमा समेत रहेको 'मदिरा संस्कृति' र सो को देखासिकीले समाजलाई नराम्ररी प्रभावित पारेको छ । नेपाली समाजमा गहिरो गरी जरा गाडिसकेको 'मदिरा संस्कृति' लाई नियन्त्रण गर्नु चुनौतिपूर्ण रहेको भए तापनि स्वस्थ र सबल समाजको निर्माणको लागि मदिरा उत्पादन विक्री वितरणलाई व्यवस्थित र हानिकारक सेवनलाई नियन्त्रण गर्न अत्यावश्यक भएको छ ।

सरकारी तथा गैर सरकारी तवरबाट अवैध मदिरा उत्पादन, बेचबिखन र प्रयोगमा नियन्त्रण गर्ने विभिन्न प्रयास भई आएको भए पनि अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न सकिएको छैन । वरु मदिरा उत्पादन, बेचबिखन तथा उपभोग निरन्तर बढि रहेको छ । वर्षेनी नेपालमा ठूलो धनरासीको मदिरा आयात भईरहेको छ । घरेलु मदिरा उत्पादन विक्री वितरण तथा सेवनमा कमी आएको छैन । उपभोगको दृष्टिकोणले बैध भन्दा अवैध मदिराको प्रयोग बढी भएको अनुमान छ । धार्मिक तथा साँस्कृतिक प्रयोजनको कारण देखाई घरेलु मदिराको उत्पादन, बेचबिखन तथा सेवनलाई नियन्त्रण गर्न कठिनाई भएको छ । परम्परागत रुढीवादी संस्कारले पनि यसलाई प्रश्रय दिइरहेको छ । मदिरा उत्पादन, विक्रीवितरण र सेवनले नागरिकको स्वास्थ्य सदाचार सामाजिक सद्भाव, अनुशासन, शान्ति सुरक्षा सुव्यवस्था, अपराध नियन्त्रण लगायतका समाजको समग्र क्षेत्रलाई नराम्ररी प्रभावित पारेको छ । मुलुकलाई प्राप्त हुने राजश्वको तुलनामा समाजको समग्र क्षेत्रमा यसले पार्ने दुरगामी नकरात्मक प्रभाव धेरै बढि छ । मदिरा सेवनले व्यक्ति स्वयं, परिवार, समाज तथा देशलाईनै क्षति पुऱ्याएको छ ।

स्वस्थ्य सभ्य सदाचारी र अपराधमुक्त समाजको निर्माणका लागि मदिरा र मदिराजन्य पदार्थको सेवन नियन्त्रण र लागू औषध कारोवार तथा दुर्व्यसन निषेध अभियान

२०७५

क्र. सं.	क्रियाकलाप	जिम्मेवारी र कार्यान्वयन तरिका	समय सीमा
१	सर्वै स्थानीय तहहरूमा यस अभियानको आरम्भ गर्न अपिल र अनुरोध गर्ने (संलग्न अवधारणा र क्रियाकलापका बुँदाहरू अनुसार अनुसूचि क)	गृह मन्त्रालयको अवधारणा पत्र र बुँदाहरू अनुसार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले समन्वय गर्ने र सोको प्रगति गृह मन्त्रालयले अभिलेख राख्ने	असोज ५ गते भित्र
	प्रमुख जिल्ला अधिकारीहरूलाई मौजुदा कानूनी व्यवस्था अनुसार नियन्त्रण अभियानलाई नतिजमुखी र प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वय गर्न निर्देशन दिने (अनुसूचि ख अनुसार)	गृह मन्त्रालयले परिपत्र गर्ने र मासिक प्रगतिको अभिलेख राख्ने	असोज ६ गतेभित्र
	स्थानीय तह र प्रमुख जिल्ला अधिकारी लाई लेखी पठाइएको संलग्न बमोजिमको व्यहोरा मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा लेखी पठाउने	गृह मन्त्रालय	असोज ५ गते भित्र

(Handwritten signature)

(Handwritten signature)

४	मदिरा तथा मदिराजन्य पदार्थको उत्पादन विक्रि वितरणमा नियमन तथा हानिकारक सेवनको नियन्त्रणका लागि तत्काल कार्यान्वयन गर्नु पर्ने नीतिगत र व्यवहारिक क्रियाकलापहरू तयार गरी नीतिगत निर्णयका लागि नेपाल सरकारसमक्ष पेश गर्ने ।	गृह मन्त्रालय	असोज ७ गते भित्र
५	प्रदेश स्तरीय अभियान संचालनको पूर्व तयारी बैठक आयोजना गर्ने	गृह मन्त्रालय	असोज ८ गते भित्र
६	मा. गृह मन्त्रीज्यूको विशेष उपस्थितिमा प्रदेशस्तरीय अभियान समारोह आयोजना गर्ने (कार्यक्रमको विस्तृत खाका बमोजिम)	गृह मन्त्रालय	असोज १४ गते
७	प्रथम चरणको अभियान प्रारम्भ गर्ने	स्थानीय तह, सबै वडाहरूमा एकै दिन एकै समयमा	असोज १५ गतेबाट

Handwritten signature

Handwritten signature

अनुसूचि क

क) स्थानीय तहले सम्पादन गर्ने क्रियाकलापहरू

१. सबै स्थानीय तहहरूले लागू औषध निषेध तथा मदिरा एवं मदिराजन्य पदार्थको उत्पादन, बिक्री वितरण नियमन तथा हानिकारक सेवन नियन्त्रण सम्बन्धी स्थानीयस्तरको कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने
२. स्थानीय तहबाट संचालन गरिने सम्पूर्ण तालीम पाठ्यक्रममा लागू औषध निषेध तथा मदिरा उत्पादन, बिक्री वितरणमा नियमन तथा हानिकारक सेवनमा नियन्त्रणको विषय अनिवार्य रूपमा समावेश गर्ने
३. लागू औषध निषेध तथा मदिरा सेवन नियन्त्रणका लागि सबै स्थानीय तहमा सरोकारवलाहरूको सहभागितामा वडास्तरीय लागू औषध निषेध तथा मदिरा नियन्त्रण सम्बन्धी सचेतना अभियान समिति गठन गरी परिचालन गर्ने
४. स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिहरू तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतहरूका लागि मदिरा तथा लागू औषधको दुर्यसनबाट हुन सक्ने सबै किसिमका नोक्सानका बारेमा छुट्टा छुट्टै अभिमुखीकरण/अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
५. स्थानीय तहको नेतृत्वमा यस क्षेत्रमा काम गर्ने गै स स, आमा समूह, स्वयमसेवी महिला, युवा तथा बाल क्लब लगायतका संघ संस्थाहरू र सरकारी निकायहरूको साझेदारी, सहयोग र समन्वयमा लागू औषध निषेध तथा मदिरा सेवन नियन्त्रण सम्बन्धी र्याली, सभा, गोष्ठी र छलफल जस्ता कार्यक्रमहरू गरी सचेतना अभियान सञ्चालन गर्ने
६. सबै स्थानीय तहले स्वस्थ, सभ्य र अपराधमुक्त समाज निर्माणमा बाधा पुर्याउने मदिरा सेवन एवं लागू औषध दुर्यसनको नियन्त्रण र अन्य सामाजिक कुरीति/विकृति अन्त्य गर्न लागू औषध तथा मदिरा सेवन नियन्त्रण सम्बन्धी संघीय नीति र कानूनसंग तादात्म्यता हुने गरी सबै प्रदेश तथा स्थानीय तहले मदिरा तथा लागू औषध अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी योजना, कार्यक्रम तथा बजेट व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गर्ने
७. स्थानीय तहमा मदिरा सेवन तथा लागू औषध दुर्यसनबाट पर्ने असर झल्किने सडक नाटक प्रदर्शन तथा सांगितिक कार्यक्रम आदि प्रदर्शन गर्ने



८. मदिरा तथा लागू औषध अपराध नियन्त्रण सम्बन्धमा स्थानीय संचार माध्यमसंगको साझेदारीमा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
९. विमानस्थल, बसपार्क तथा राजमार्गमा मदिरा नियन्त्रण तथा लागू औषध निषेध सम्बन्धी विद्वतीय माध्यमबाट चेतनामूलक तथा सन्देशमूलक सूचना निरन्तर Display/ प्रशारण गर्ने
१०. प्राकृतिक तथा व्यवसायिक रूपमा गाँजा तथा अफिम खेती हुने स्थानको पहिचान गरी जनसहभागितामा नष्ट अभियान सञ्चालन गर्ने
११. सडक बालबालिकाहरूलाई लागू औषध अपराधमा संलग्न हुन नदिन यिनीहरूको पहिचान, उद्धार र व्यवस्थापन गर्ने
१२. सबै स्थानीय तहले लागू औषध अपराधको सूचना सकलन तथा आदान प्रदान गर्ने
१३. प्रत्येक स्थानीय तहले आफ्ना क्षेत्रभित्रका विद्यालयका शिक्षक तथा प्राचार्यहरूका लागि लागू औषधको दूर्यसन तथा मदिरा सेवन नियन्त्रण सम्बन्धी अनुशिक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने
१४. मदिरा नियन्त्रण तथा लागू औषध निषेध सम्बन्धी स्थानीय कार्ययोजना बमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने
१५. अनुगमन तथा प्रतिवेदन देहायको संरचना अनुरूप गर्ने



नेपाल सरकार
गृह मन्त्रालय
(लागू औषध नियन्त्रण शाखा)

मा.गृह मन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा सरोकारवाला सहितको लागू औषध र मदिरा उत्पादन, वितरण तथा सेवन नियन्त्रण सम्बन्धी केन्द्रिय अनुगमन तथा निर्देशन समिति

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

प्रदेश सरकार
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय
र सम्बन्धित मन्त्रालयहरु तथा अन्य निकायहरु

अनुगमन तथा निर्देशन समिति

प्रमुख जिल्ला अधिकारी

संघीय, मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

जिल्ला समन्वय समिति

स्थानीय तह

अभियान संचालन अनुगमन तथा समन्वय समिति

वडास्तरीय अभियान संचालन समिति

कार्यान्वयन

प्रमुख/अध्यक्ष वा निजले तोकेको जनप्रतिनिधिको संयोजकत्वमा प्र.जि.अ.ले तोकेको प्रतिनिधि र सरोकारवालाहरु सम्मिलित

वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा

संकेत

↓ नीतिगत मार्गदर्शन र अनुगमन
↔ प्रगतिको संकलन/एकिकरण/प्रतिवेदन एवं समन्वय
↑ प्रगति प्रतिवेदन

Handwritten signature

Handwritten signature

अनुसूचि ख

ख) मदिरा उत्पादन, विक्री वितरणमा नियमन तथा हानिकारक सेवनमा नियन्त्रणको लागि प्रमुख जिल्ला अधिकारी मार्फत तत्काल कार्यान्वयन गर्न सकिने

क्रियाकलापहरू

१. मदिरा विक्री वितरणको इजाजत प्राप्त पसलबाट इजाजत पत्रमा उल्लेखित शर्त विपरीत हुने गरी अन्य उपभोग्य वस्तु विक्री वितरण भएको पाइएमा र मदिरा विक्री वितरणको लागि इजाजत पत्र नलिई मदिरा विक्री गरेको पाइएमा अनुगमन गरी तत्काल कारवाही गर्ने
२. सार्वजनिक स्थानमा मदिरा वा मदिराजन्य पदार्थ सम्बन्धी होर्डिंग बोर्ड, पर्चा पोष्टर टासन, वितरण गर्ने कार्यलाई नियन्त्रण गर्ने
३. प्लाष्टिकको पाउचमा मदिरा राखि, प्याकेजिङ गरी उत्पादन तथा विक्री वितरण निषेध गर्ने
४. मदिरा ऐन, २०३१ को दफा ४ अनुसार इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्तिले इजाजतपत्रमा उल्लिखित शर्त विपरीत होटल, बार, रेष्टुरेन्ट सञ्चालन र मदिरा विक्री वितरण गरे/नगरेको अनुगमन गरी कारवाही गर्ने
५. मदिरा सेवन गरेको व्यक्तिलाई सार्वजनिक सवारी साधन, अस्पताल, विद्यालय, कलेज तथा सार्वजनिक निकायमा प्रवेश निषेध गर्ने
६. मादक पदार्थ सेवन गरी सार्वजनिक सवारी साधन चलाउने सम्बन्धमा अनुगमन गरी सवारी चालक उपरको कारवाहीलाई थप प्रभावकारी बनाउने साथै सबै स्थानीय तहसम्म कारवाहीको अभियानलाई विस्तार गर्ने
७. स्थानीय तहसंगको समन्वयमा मदिरा उत्पादन, विक्री वितरणमा नियमन तथा हानिकारक सेवनमा नियन्त्रणको लागि सरोकारवालाको सहभागितामा विशेष अभियान सञ्चालन गर्ने
८. जिल्ला स्तरमा रहेका मदिरा उत्पादन, आयात तथा विक्री वितरण गर्ने स्थान, उद्योग/व्यक्तिको अभिलेख, विक्री वितरण गर्ने स्थान, उद्योगपतिको अभिलेख (वैधानिक तथा अवैधानिक) तयार गरी अध्यावधिक गरी सो को नियमित रूपमा गृह मन्त्रालयमा पठाउने व्यवस्था गर्ने





९. लागू औषध निषेध तथा मदिरा एवं मदिराजन्य पदार्थको उत्पादन, विक्री वितरण नियमन तथा हानिकारक सेवन नियन्त्रण सम्बन्धी जिल्लास्तरीय कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने
१०. मदिरा विक्री वितरण गर्ने होटल तथा रेष्टुरेन्ट र सरोकारवाला निकायसंग समन्वय गरी हरूसँग मदिरा विक्री गर्न पाउने निश्चित समयसीमा निर्धारण भएको आचार संहिता जारी गरी कार्यान्वयन गर्ने
११. प्रमुख जिल्ला अधिकारीबाट जिल्लास्तरी कार्यालय प्रमुखको बैठक तथा अन्य बैठकहरुमा पनि लागू औषध तथा मदिरा सेवनले आर्थिक, समाजिक क्षेत्रमा पार्ने नकारात्मक असर साथै यसको गाम्भीर्यतालाई प्रचार प्रसार गरी मदिरा सेवन विरुद्धको अभियान कार्यमा सहकार्यको लागि सबैलाई आव्हान गर्ने
१२. अठार वर्ष उमेर नपुगेको किशोर/किशोरी तथा गर्भवती महिलाले मदिरा सेवन गर्न नपाइने र अठार वर्ष भन्दा कम उमेर भएका बालबालिकाहरुलाई मदिरा विक्री वितरण नगर्ने
१३. डिपार्मेन्टल स्टोरले मदिराजन्य पदार्थ विक्री गर्ने प्रयोजनको लागि अलग्गै विक्री कक्षको व्यवस्था गर्ने

